

*TITO — Istra — Hrvatsko primorje — Gorski kotar,
Rijeka 1977, 275 str.*

Naporima istraživača-historičara iz svih krajeva Jugoslavije da pridonese osvjetljavanju revolucionarnog djela Josipa Broza Tita i njegove aktivnosti u određenom vremenu i u određenom kraju pridružili su se i suradnici Centra za historiju radničkog pokreta i NOR Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara iz Rijeke, objavivši potkraj 1977. godine posebno izdanje, sv. 6, pod naslovom »Tito. Istra, Hrvatsko primorje, Gorski kotar«. Knjiga je, dakle, nastala u vrijeme kad se i historičari pridružuju obilježavanju Titovih jubileja, ali ipak nema i prigodni značaj, i to ne samo zbog ličnosti čiju djelatnost obrađuje nego i zbog načina na koji je priređena i na koji je obrađena Titova aktivnost vezana uz te dijelove Jugoslavije. Jer, u knjizi je nakon Predgovora objavljen članak Drage Vlahinića pod naslovom U povodu Titovih jubileja (što je zapravo tekst referata koji je ovaj predsjednik Konferencije SKH Zajednice općina Rijeka podnio na svečanoj sjednici Konferencije 9. svibnja 1977. u Rijeci), a zatim Izbor tekstova iz govora i izjava predsjednika Josipa Broza Tita napisanih ili izrečenih o tom području u vremenu od 1943. do 1976. godine, te njegova pozdravna pisma i telegrami (za razdoblje od 1945. do 1976. godine), što dakako ima vrijednost objavljene građe, a zatim slijede tri rasprave u kojima je obrađena Titova djelatnost u međuratnom razdoblju na području Hrvatskog primorja i Gorskog kotara, te u toku NOR-a i nakon njega njegova uloga u »političkoj i diplomatskoj borbi za Istru«. Te su tri rasprave napisala trojica autora i to: Mihael Sobolevski je na osnovi literature, ali prvenstveno na osnovi vlastitih objavljenih i neobjavljenih istraživanja (o toj problematici je Sobolevski napisao već nekoliko rasprava) u radu pod naslovom Revolucionarni rad Josipa Broza u Kraljevici i Ogulinski proces produbio naša saznanja o tom važnom segmentu Titova djelovanja na početku njegova izrastanja u sve značajnijega komunističkog borca i sve poznatijega sindikalnog funkcionara, te posebno njegovo držanje pred klasnim sudom u Ogulinu kad je osuđen, zajedno s drugima, zbog svoga rada u Kraljevici. Sobolevski je tu svoju raspravu podijelio u tri dijela i tako je zainteresiranom čitaocu omogućio uvid u stanje radničkog pokreta u kraljevičkom brodogradilištu do dolaska Josipa Broza, tj. do jeseni 1925. godine, zatim u Brozove akcije na organiziranju radnika toga brodogradilišta u sindikalnu organizaciju metalaca iz sklopa Nezavisnih sindikata, njegovo povezivanje s partijskom organizacijom i rad na njezinu širenju, te njegovo organiziranje štrajka brodogradilišnih radnika i nekih drugih manifestacija i akcija usmjerenih na jačanje klasne svijesti i svijesti o nužnosti jedinstvenoga borbenog istupa svih radnika u sukobima s kapitalom. Na kraju je obradio Brozovo hapšenje (koji se tada već nalazio u Zagrebu gdje je radio legalno u sindikatima, a ilegalno imao mjesto organizacionog sekretara Mjesnog komiteta KPJ za Zagreb) i njegovo držanje za vrijeme istrage i sudskog procesa u Ogulinu gdje je osuđen na sedam mjeseci zatvora (ti dijelovi imaju ove podnaslove — Radnički pokret u Kraljevici i kraljevičkom brodogradilištu do

jeseni 1925. godine, Josip Broz u Kraljevici 1925—1926, Ogulinski proces Josipu Brozu i drugovima 25—28. listopada 1927. god.). Tim radom M. Sobolevskog dobili smo, dakle, novu analizu već poznatih činjenica, ali kako je riječ o novoj analizi, koja je obogaćena i nekim novim činjenicama, može se reći da je korisno što se isti autor vraća na obradu tema koje je prije obradio ali u sklopu drugih većih cjelina, a sada ih obrađuje s drugačijeg aspekta.

I Petar Strčić se u svojoj raspravi, pod naslovom *Tito na otoku Krku u međuratnom razdoblju*, vraća na već obrađivanu temu (koju je, uostalom, sam najviše i obradio), ali joj sada daje nove dimenzije, došavši do novih spoznaja i interpretacija, jer je prikupio i niz novih podataka. Strčić je svoju raspravu podijelio u nekoliko zasebnih cjelina i to: Izvori i literatura — gdje su kritički valorizirana i sjećanja sudionika i literatura koja je bila polazna osnova za daljnji rad na temi. Slijedi zatim poglavlje (sva su poglavlja podijeljena podnaslovima na manje cjeline) pod naslovom *Prvi susreti s Krkom i Krčanima*, zatim *Presudne godine, Otok Krk od 1937. do 1940. godine, Tito u Omišlju 1938. godine, Titov boravak u Njivicama, te na kraju Zaključna razmatranja i Ocjena*. U tim se poglavljima vrlo opsežno analiziraju i kritički valoriziraju ne samo činjenice vezane uz boravke Josipa Broza na tom našem najvećem otoku nego i djelovanje komunističkog pokreta na otoku, u tom dijelu Hrvatske, pa i u Jugoslaviji. Tako je i ovom raspravom dokazano kako je komunistički pokret u međuratnom razdoblju, bez obzira na specifičnosti pojedinog kraja ili područja, prodirao u sve dijelove Jugoslavije. Ujedno se iz te rasprave vidi kako je Josip Broz, postavši 1937. godine generalni sekretar KPJ, vodio računa o problemima i razvoju KPJ i pokreta koji je ta stranka predvodila i na takvom području kakav bijaše otok Krk u neposrednoj blizini državne granice.

Vinko Antić u svom radu — *Istra i Slovensko primorje na Titovu putu u borbi za oslobođenje i ujedinjenje s domovinom* — na osnovi literature i uglavnom objavljenih izvora, koje je i sam opsežno citirao, obradio je razvoj gledišta KPJ o Istri i Slovenskom primorju u međuratnom razdoblju, a zatim njihovo uključivanje u NOR i socijalističku revoluciju, te političku borbu za njihovo konačno sjedinjenje s maticom zemljom, naglašavajući pri tom Titovu ulogu u toj dugotrajnoj borbi, a osobito u vrijeme NOR-a i neposredno nakon pobjede oružane revolucije. I on je podijelio svoj rad na poglavlja i to: *Uvod, Nacionalno pitanje u Jugoslaviji i odluka o osnivanju nacionalnih partija u okviru KP Jugoslavije, Osnivanje KP Slovenije i KP Hrvatske, Značenje osnivanja KP Slovenije i KP Hrvatske za Slovensko primorje i Istru, Uključivanje Istre i Slovenskog primorja u NOP Jugoslavije, Oslobođenje Istre i Slovenskog primorja i ujedinjenje s domovinom, Političko osamostaljivanje, stvaranje oružanih snaga i izgradnja narodne vlasti, Politička borba za Istru i Slovensko primorje u toku NOB-a, Međunarodno priznanje tekovina narodno-oslobodilačkog pokreta — Istra i Slovensko primorje ujedinjuju se s domovinom*. Ovim radom V. Antića dobiven je pregled zbivanja vezanih uz političku borbu za sjedinjenje Istre i Slovenskog primorja s maticom zemljom, što je, također, korisno za upoznavanje tih važnih problema naše novije povijesti.

Na kraju knjige, koja je i bogato opremljena fotografijama iz vremena Titovih boravaka u tim krajevima, objavljena je i Kronologija događaja. Ona seže od 1925. do 1976. godine i nabraja ne samo boravke Josipa Broza u Hrvatskom primorju, Gorskom kotaru i Istri i njegovu djelatnost nego i djelatnost komunističkog pokreta u tim krajevima.

Ovaj izdavački pothvat riječkog Centra za historiju radničkog pokreta i NOR Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara (urednici knjige su Anton Giron, Ivo Kovačić — glavni i odgovorni urednik, te Mihael Sobolevski), bez obzira što se odnosi na relativno usko područje Jugoslavije, svjedoči o Titovoj borbi i o borbi pokreta koji je predvodila KPJ s njim na čelu u gotovo dvadesetogodišnjem razdoblju za ciljeve i ideale novog društva i konačnog sjedinjenja s maticom zemljom svih krajeva što ih je tuđin prisvojio i pokušao otuđiti.

Bosiljka Janjatović

NAJNOVIJE KNJIGE O SUDJELOVANJU ŽENA U RADNIČKOM POKRETU I NOB-U

1.

Radničkom pokretu Jugoslavije između dva rata i NOB-u za vrijeme drugoga svjetskog rata žene su dale značajan doprinos. O tome nije dovoljno pisano. Doduše, svi radovi o narodnooslobodilačkom ratu govore i o sudjelovanju žena, ali ne naglašavaju da je u borbi žena ostvarila svoju punu ravnopravnost i temeljito izmijenila svoju društvenu i političku ulogu. Taj proces bio je masovna pojava i zaslužuje da ga pratimo i dokumentiramo.

Akcija istraživanja te složene društvene pojave započela je na republičkim nivoima i zaslužuje poseban osvrt zbog raznolikosti pristupa u pojedinim republikama i različitim stepena do kojeg su ta istraživanja došla.

2.

Na početku pedesetih godina žene koje su prošle NOR dale su prve inicijative za prikupljanje sjećanja žena i prikupljanje dokumenata o ženskom radničkom pokretu na širem planu i uz uključivanje većeg broja žena-boraca. Zbog specifičnog ponašanja žena i njihove mnogostruke uloge, pokazalo se već u početku da se aktivnost žena ne može prikazati ni samo dokumentima, ali ni samo sjećanjima. Trebalo je kombinirati ta dva izvora i, gdje je to učinjeno, dobiveni su najbolji rezultati. Ali takav rad zahtijevao je izvanredno veliku angažiranost velikog broja žena, i gdje nije bilo velike upornosti i ustrajnosti u izvršavanju postavljenih zadataka nije bilo moguće doći do cilja, zastalo se na pola puta i mijenjale su se koncepcije.

Prvenac je tih pokušaja zbornik građe »Žene Hrvatske u narodnooslobodilačkoj borbi«, dva toma, u izdanju Glavnog saveza ženskih društava Hrvatske, Zagreb 1955. Osjećajući potrebu da se prikaže i proces sazrijevanja žena, koje su u toku narodnooslobodilačke borbe pokazale toliku svjesnost i požrtvornost kao majke, borci i žene, nasljednik Glavnog saveza, Konferencija za društvenu aktivnost žena Hrvatske izdala je 1967. zbornik građe »Žene Hrvatske u radničkom